

ДИНИЙ БАҒРИКЕНГЛИК ҒОЯЛАРИ АСОСИДА ЁШЛАРНИ ТАРБИЯЛАШДА ТАРИХИЙ МЕРОСИМИЗНИ ТУТГАН ЎРНИ

Ахтам Юсупович Атажанов

Чирчиқ олий танк қўмондонлик муҳандислик билим юрти

Гуманитар фанлар кафедраси катта ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада муаллиф томонидан Ватан тарихини, ўқитиш ва ўрганиш жараёнида чуқур илмийлик, холислик, тарихий ҳақиқатнинг устиворлиги асосий ва бош йўналиш бўлиши лозим деб белгиланган. Ўзбекистон тарихи фанидан бир нечта мисоллар келтириб, бизнинг минтақамизда бошқа минтақалардан фарқли ўлароқ ҳар-хил диний эътиқодлар ортидан ҳеч қачон урушлар бўлган эмас, яъний диний бағрикенглик ғоялари шу ҳудудда яшовчи миллатларда қадимдан бошлаб шаклланиб келганлигига урғу берилган. Ватан тарихининг бошидан охирига қадар сингиб кетган асосий ғоя-отагин ватанпарварлик, диний бағрикенглик, инсонпарварлик каби улуғ фазилатларга қаратилмоғи ҳамда миллий кадриятларга ҳурмат руҳи билан суғорилган бўлиши ва миллий ғоя ва миллий мафқуранинг камол топишига хизмат қилиши даркорлиги такидланган. Бизнинг асосий вазифамиз армиямизда хизмат қилаётган ёшлар билан маънавий-маърифий тарбияни тўғри йўлга қўя билишимизда.

Калит сўзлар: Ватан, Диний эътиқод, бағрикенглик, маънавият, тарихий ҳақиқат.

ABSTRACT

In this article author shows that on acquiring the history of the Motherland we should pay attention on the mainly truly history and scientific trustful materials of history. Giving examples from history of Uzbekistan, author greatly paid attention on in our territory in difference from other regions that never been any conflicts in religious base, so he says that history of our religious was born many centuries ago. On studying history of Uzbekistan should lead only patriotic ideas, tolerance, humanitarianism and to serve only for national ideology. The main kind of our educational system should be spiritual-educational side for educate youth who serve in our Army.

Keywords: Motherland, humanitarianism, spirituality, enlightenment, duty

КИРИШ

Ҳозирги кунда Олий Ҳарбий билим юртлари олдида турган энг муҳим вазифалардан бири бу маънавий онги юқори

даражада шаклланган ҳарбий кадрлар етказиб бериш мақсади турибди. Маънавий онгининг ажиралмас қисмларидан бири бу диний бағрикенглик ҳисобланади. Бу масалани омалга оширишда ижтимоий сиёсий фанлар олдида асосий мақсад бўлиб, курсант ва тингловчиларда маънавий онгни шакллантириш вазифаси турибди.

Маънавий онги шаклланмаган шахснинг дунё қараши тор ва ҳар қандай таълим ва қарашлар гирдобига тушиб қолаверади. Бу эса ўз навбатида жамиятни порокандалик ботқоғига етакловчи омил ҳисобланади.

Албатта ёшларни диний бағрикенглик ғоялари асосида тарбиялашда тарихий хотирани ўрнини босувчи восита йўқдир.

Ҳаммамизга маълумки, собиқ иттифоқ даврида ҳақиқий тарихимиз бузиб кўрсатилиб келинди. Биз энди мустақил давлат сифатида деярли унитилаётган ўтмишимизни бутун борлиқ маҳобати ва буюклиги билан кўз олдимизга келтирмоқдамиз. Жонажон тарихимиз саҳифаларини вароқлар эканмиз, Марказий Осиё халқлари қадимдан бир тарихий тақдирга, бир илдизга эга эканлигини, уларнинг тарихий ва маданий мероси умумий бўлганлигини кўрамиз.

Эндиликда халқимизда жонланган ўзлигини англаш ва миллий уйғониш ҳиссиётини ривожлантириш, ёшлар онгига ўтмиш тарихи, ота бобалар руҳини, моддий-маънавий маданиятга бўлган меҳр ҳурмат ва кадр-қиммат ҳис-туйғуларини сингдириш тарих фанининг асосий вазифасидир.

Диний эътиқод, ҳуқуқ адолат, ахлоқ яхшилик, санъат гўзалик, сиёсат давлат билан шуғулланса тарих ўтмиш ҳақиқатлари билан шуғулланди. Тарих ўтмишимизни чуқур ўрганиш билан келажагимизни ёртиб беради.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Ватанимиз тарихини ёзиб қолдирган буюк тарихшунос аждодларимиз Абдураззоқ Самарқандий, Абу Райхон Беруний, Ҳондамир, Наршахий ва бошқа тарихий воқеаларни ёритиб қолдирган тарихчилар асарлари ўтмишда буюк воқеалар билан бирга халқимиз бошига тушган кулфатлар босқинчилик юришлари ҳақида ҳам хикоя қилганлар. Бу манбалар шу нарсдан далолат берадики инсоният тараққиёти давомида йўл қўйган хатосидан тўғри хулоса чиқариб олмас экан, бундай кулфатлар шу жамият бошига қайта-қайта тушаверади.

Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президенти Ислон Каримовнинг “...тарихга мурожаат қилар эканмиз, бу халқ хотираси экинлигини назарда тутишимиз керак. Хотирасиз баркамол киши бўлмаганидек, ўз тарихини билмаган кишининг келажаги ҳам бўлмайди”, [1,12]-деганлари айни ҳақиқатдир.

Ёшларни диний бағрикенглик ғоялари асосида тарбиялашда тарихий меросимизни ўрганишда албатта қуйидаги вазифаларни ўз олдига қўйган ҳолда ўрганмоқ зарур:

Ватан тарихини ўқиш ва ўрганиш жараёнида ёшларда тарихий билимлар, илмий-назарий тушунчалар ва тасаввурлар шаклланиши лозим. Чунки воқеа ва ҳодисаларни билмасдан, улар ҳақида тушунча ва тасаввурга эга бўлмасдан туриб ғоявий-сиёсий дунёқараш ҳақида гап юритиш мумкин эмас; Масалан тарихий ҳақиқат шундан далолат берадики бизнинг минтақамизда бошқа минтақалардан фарқли ўлароқ ҳар-хил диний эътиқодлар ортидан ҳеч қачон урушлар бўлган эмас. Яъний диний бағрикенглик ғоялари шу ҳудудда яшовчи миллатларда қадимдан бошлаб шаклланиб келган.

Тарихимизда бизга маълум бўлган маълумотлар борки уларни ёшларга тўғри талқин қилиб етказиш уларда диний бағрикенглик туйғуларини юксак даражада шакллантиришга хизмат қилади.

Жаҳон динларининг шаклланиш жойлари ўзга ҳудудларда бўлса ҳам уларнинг такомилланиши бизнинг ўлкада юз берган. Масалан: тарихимизнинг I-IV асрларини ўз ичига олган Кушон подшолиги хусусан унинг ҳукмдори Канишка даври Ҳиндистон ҳудудлари эгаллангандан сўнг буддизм динини кенг ҳаракат қилган. Хатто кейинчалик буддизм кенг раванқ топган ва ривожланган Хитой империясига ҳам Марказий Осиё ҳудудлари орқали бу дин кенг тарқалган. Бунга гувоҳ Сурхондарё вилояти ҳудудларидан топилган археологик топилмалар ҳисобланади. Ҳудди шундай маълумот бу мелодий I асрдан XI асргача Марказий Осиё ҳудудида христиан динини кириб келишини мисол тариқасида айтишимиз мумкин.

Хаттоки бу дин кейинчалик раванқ топган Европа мамлакатларидан олдин Марказий Осиё ҳудудларига кириб келган.

Фақатгина VIII асрда ислом динининг кириб келганлиги бу диннинг бу ҳудудда барҳам топишига олиб келган. Ундай бўлса ҳам бошқа дин вакиллари қирғин қилинмаган ҳолда балки ислом динини афзалликларини ҳамда бу ҳудуд аҳолисига мослиги тушунтирилгандан сўнггина бу динлар барҳам топган.

Бизга бугунги кунда маълум бўлган Исроил-Фаластин ўртасидаги ўзаро зиддиятлар бу нафақат ҳудудлар учун бўлаётган уруш сифатида олишимиз мумкин балки бу икки дин ўртасидаги кураш деб қарашимиз мумкин. Лекин ўлкамиз тарихида шундай маълумотлар борки яҳудий миллатига мансуб шахсларнинг ўрта асрларда бошқа ўлкалардан қувғин қилиниши уларни Бухоро шахрига келиб жойлашишларига сабаб бўлган. Шу давр давомида кўчиб келган яҳудийларни бу ҳудудда яшовчи халқ билан урф-одатлари яқинлашганликлари кўришимиз мумкин.

Бу худудда яшовчи халқнинг диний, бағрикенглиги улар ўртасида ҳеч қандай низоларни келиб чиқишларига йўл қўймаган. Бухоро жугутларининг диний эътиқодлари сақлаб қолишларига имкон яратиб берган.

Тарихимиз зарварақларида бундайин мисолларни кўплаб келтиришимиз мумкин. Соҳибқирон Амир Темур даврида бундай бошқа дин ва миллат вакилларига бошпана бериш ўз ҳимоясига олганлиги ҳақидаги маълумотлар кўплаб сақлаб қолинган. Улардан бири Соҳибқироннинг Ироқ-Эрон давлатларига ҳарбий юришни мисол тариқасида оладиган бўлсак бу даврда Ироқ худудида мусулмонларнинг шиа йўналишига мансуб аҳолини қирғин қилинишининг устидан чиқади. Амир Темур ўзининг одилона сиёсати туфайли бу ердаги шиа ва сунийлар ўртасидаги урушга барҳам беради ҳамда бу худудда шиалар ҳомийси деган ном олади.

Соҳибқирон авлодидан бўлган Заҳриддин Муҳаммад Бобур Ҳиндистон худудларини ўз қўлига киритгандан сўнг бу худуд аҳолисини ёппасига исломлаштиришга киришмади балки ҳиндларнинг эътиқод қилувчи ўз динлари учун кенг имкониятлар яратиб улардаги одамларни қурбон қилиш ҳамда дафн этиш маросимларида марҳумнинг яқинларини қўшиб ўтда ёндиришларига чек қўйди. [3,132]-

Бу тарихий фактлардан кўришиб турибдики диний бағрикенглик миллат минталитетига қўшилиб кетган бўлиб у ўзбек халқи маънавий дунёқарашининг ажралмас қисмига айланган.

Шунга қарамасдан тарихимизда минтақамизда диний низолар келиб чиқмаган. Шунинг учун ҳам тарихий меросимизни ўрганишда қуйидагиларга амал қилишимиз лозим;

Биринчидан, Ватан тарихини ёритиш, ўқитиш ва ўрганиш жараёнида чуқур илмийлик, холислик, тарихий ҳақиқатнинг устиворлиги асосий ва бош йўналиш бўлиши лозим;

Иккинчидан, Ватан тарихининг ҳар бир сатри, ҳар бир варағи миллий қадриятларга ҳурмат руҳи билан суғорилган бўлиши ва миллий ғоя ва миллий мафқурасининг камол топишига хизмат қилиши даркор;

Учинчидан, Ватан тарихининг бошидан охирига қадар сингиб кетган асосий ғоя - оташин ватанпарварлик, диний бағрикенглик, инсонпарварлик каби улуғ фазилятларга қаратилмоғи керак;

Тўртинчидан, Ватан тарихи фани мустақил республикамизнинг сиёсий, иқтисодий, маданий-ижтимоий қадриятларининг янада мустаҳкамланиши ва равнақ топишига хизмат қилиши, давр ва замон билан ҳамнафас бўлмоғи айти мурдаодир.

Бугунги кунда Ватан тарихини ёритишнинг илмий-методологик йўналишлари кўрсатиб берилди. Бу йўналишлар қуйидагилардан иборат:

- халқимиз ўтмишидаги миллат тақдири билан боғлиқ бўлган тарихий жараёнларни чуқур илмий тадқиқ этишда ҳолисона ёритиш;

- Ўзбекистоннинг янги тарихини ёзишда тарих босқичлари ва ижтимоий-сиёсий тараққиёти узлуксиз жараён эканлигини назарда тутиш, тарихийлик ва ворисийлик тамойилларига амал қилиш;

- Ўзбекистон халқининг буюк тарихий меросга эга эканлиги ва умумбашарият қадриятларига муносиб ҳисса қўшганлигини эътироф этган ҳолда ўзига хос давлат қурилиши анъаналари ва уларга нисбатан фикрлар, қарашлар хилма-хиллигини ҳисобга олиш;

- “Ўзбекистоннинг янги тарихи”нинг ҳар бир қисми ва бўлимларини ёзишда бирёқлама, субъектив ёндошувларга йўл қўймасдан ҳолисона тадқиқот усулига амал қилиш;

- “Ўзбекистон тарихи”га оид воқеа-ҳодисаларни ёритишда унинг кўхна Турони-замин, Туркистон тарихининг таркибий қисми бўлганлигини ёдда сақлаш;

- Ўзбекистон тарихи дунёнинг турли минтақаларида содир бўлган ижтимоий-тарихий воқеа-ҳодисалар ҳамда жаҳон тараққиёти жараёнлари билан узвий боғлиқ эканлигини ва уларнинг бир-бирига ўзаро таъсирини ҳисобга олиш;

- ёшларни миллий истиклол ғоялари, ватанпарварлик ва умуминсонийлик руҳида тарбиялашда тарихий воқеа-ҳодисаларнинг аҳамиятини эътиборга олиш.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президенти Ислом Каримов шундай дейдилар: “Модомики, ўз тарихини билган, ундан руҳий қувват оладиган халқни енгиб бўлмас экан, биз ҳаққоний тарихимизни тиклашимиз, халқимизни, миллатимизни ана шу тарих билан қуроллантиришимиз зарур. Тарих билан қуроллантириш, яна бир бор қуроллантириш зарур”. [2,113]- Бу вазифаларни бажариш учун нима қилиш керак. Ватан тарихи фанининг вазифаларини Президентимиз лўнда қилиб кўрсатдилар. “Фаннинг вазифаси келажагимизнинг шакли-шамойилини яратиб бериш, эртанги кунимизнинг йўналишларини, табиий қонуниятларини, унинг қандай бўлишини кўрсатиб беришдан иборат деб, тушунаман.

Тарихий воқеа, ҳодисаларни ўрганиш, таҳлил этиш ва ёритишда ҳолислик-ҳаққоний, адолатли ёндошув муҳим методологик қоидадир. Ҳолислик қоидасини тарихий воқеа, ҳодисаларни ўрганаётганда улар билан боғлиқ бўлган барча фактларнинг ҳеч бир истисносиз бутун мажмуи

билан бирга олиб текширишни, аниқ ҳаққоний далилларга асосланишини талаб қилади.

Тарихни ўрганишда тарихийлик методологияси муҳим аҳамиятга эга. Тарихийлик қондаси воқеа-ҳодисаларни ўз даврининг аниқ тарихий шароитидан келиб чиққан ҳолда ўрганишни тақозо этади. Воқеа - ҳодисаларни ўрганишда тарихий боғланиш, тарихий ривожланиш жараёнига эътибор қилмоқ зарур. Ҳар бир ҳодиса қандай тарихий шароитда, муҳитда бўлганлигини бу ҳодиса ўз тараққиётида қандай асосий босқичларни ўтганлигини, кейинчалик у қандай бўлиб қолганлигини билиш тарихийлик қондасининг асосий талабидир. Масалан, биронта давлат фаолиятига тарихийлик нуқтаи назаридан туриб баҳо бермоқчи бўлсак, биринчидан, у қачон, қандай тарихий шароитда пайдо бўлди, иккинчидан у ўз тараққиётида қандай босқинчиларни босиб ўтди, учинчидан, у ҳали ҳам мавжудми?, ҳозир қай аҳволда, қандай бўлиб қолди?, деган саволларга аниқ жавоб бериши зарур бўлади.

Тарихийлик методологияси халқнинг ўтмишини, ҳозирги замон ва келажакни ягона табиий жараён деб, ўтмиш ҳозирги замонни тайёрлайди, ҳозирги замон келажакни яратади деган тараққиёт қонуни асосида қарайди. Инсоният ана шундай умумий йўлдан бораётган экан, порлоқ ҳаёт, турмуш қурмоқчи бўлган авлод тарих фани орқали ўз ўтмишини яхши билмоғи лозим. Ўтмишни, аجدодларимиз тарихини қанчалик яхши билсак, англаб етсак, ҳозирги замонни, мустақиллигимиз мазмунини шунчалик мукамал тушунамиз, келажакни тўғри тасаввур этамиз. Шунингдек, ҳозирги замонни бугунги авлоднинг бунёдкорлик фаолиятини тўғри идрок этиш ўтмишни, тарихимизни чуқур англашга кўмаклашади.

REFERENCES

1. И. А. Каримов–Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, Ўзбекистон, 2009 й.
2. И.А. Каримов Тарихий хотирасиз келажак йўқ. Тошкент. Шарқ, 1998й.
3. Ҳ. Зиёев «Тарих – ўтмиши ва келажак кўзгуси», Ғ.Ғулум, Т-2000й.

